

Utilitatea conceptelor lingvisticii integrale a textului pentru pragmatică

Adriana Maria Robu

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Abstract: Our approach shows the possibility to reflect pragmatics by means of integral text linguistics, within a functional model of analysis focused on the sense and the finality of the discourse. We demonstrate that some important concepts of pragmatics meet corresponding concepts in integral text linguistics, which offers a wider and clearer perspective on text and discourse because of its fundamental distinction of the levels of speech. The three levels theorised by E. Coseriu (*universal, historical and individual*) help us to make a projection of the pragmatic aspects that concern the discourse, starting from the individual level of the discourse, which include the other dimensions of the speech, as well. Another advantage of such a projection is that pragmatics can borrow very useful instruments of analysis from the coserian text linguistics and it can solve some disputes that still exist in pragmatics.

Key-words: discourse, integral text linguistics, interdisciplinarity, levels of speech, pragmatics, text.

1. Sfârșitul secolului douăzeci este marcat de ruperea granițelor dintre științele limbajului și chiar dintre științe în general, care pătrund acum și în alte zone de manifestare a cunoașterii umane precum arta, religia, comunicarea interpersonală etc., ca urmare a deschiderii către complexitatea realității care ne înconjoară. Preocupările din sfera științei actuale nu exclud din discuție diversitatea, intersubiectivitatea, variația, care devin surse concrete ale înțelegerii realului. Cooperarea dintre diferite direcții de cercetare, cum sunt științele pozitivistice și cele umaniste are ca scop valorificarea instrumentelor proprii de cunoaștere înspre înțelegerea complexității universului care se regăsește la scară mai mică în părțile lui componente, după cum postulează teoriile *transdisciplinare*.¹ Referindu-se la tendințele din științele umaniste, lingvistul Mircea Borcilă vorbește despre

¹ *Transdisciplinaritatea* este o teorie dezvoltată de Basarab Nicolescu, a cărui concepție s-a bucurat de un real succes la nivel mondial. Savantul definește conceptul astfel: „*Transdisciplinaritatea* privește, după cum o indică prefixul «trans», ceea ce se află în același timp între discipline, ceea ce trece prin ele și ceea ce e dincolo de orice disciplină. Finalitatea ei constă în înțelegerea lumii actuale, unul din imperative fiind unitatea cunoașterii” (Nicolescu 2007: 53). Basarab Nicolescu face, totodată, distincție între *pluridisciplinaritate* și *interdisciplinaritate*. Dacă *pluridisciplinaritatea* „se referă la studierea unui obiect dintr-una și

„o foarte complexă, dar puternică tendință de *unificare*, ce se face resimțită, la acest început de mileniu, atât în *orientarea de ansamblu convergentă*, îndreptată spre constituirea temeiurilor unitare ale unui «nou umanism», cât și în *dinamica internă*, de *proiecție transdisciplinară*, pe care o putem distinge, astăzi, «cu ochiul liber», în principalele sfere ale «studiilor culturale» și, poate, în primul rând, ale filologiei noastre tradiționale. (Borcilă 2006: 43).

Soluția propusă M. Borcilă pentru a capta „sensul primar al acestei instaurări” este restrângerea privirii de la dinamica spațiului multidisciplinar și focalizarea asupra „unui singur curent, care sintetizează, în mod chintesențial, pulsul unificator al mișcării științifice schițate, în ansamblul ei”. Este vorba despre „cel mai temeinic și, în perspectiva de durată a timpului, cel mai fecund” curent care se afirmă din ce în ce mai mult pe plan internațional, și anume *integralismul (ibidem)*². Aceeași opinie este împărtășită de lingvistul E. Munteanu, conform căruia „doctrina lingvistică a integralismului coșerian este aptă să se impună ca *lingvistica pur și simplu* a epocii actuale” (Munteanu 2011). Convinși fiind de importanța viziunii integratoare a lingvisticii de sorginte coșeriană, care surprinde toate aspectele limbajului în acțiune, putem spune că aceasta favorizează, mai întâi de toate, interdisciplinaritatea, întrucât pornește de la cunoașterea vorbirii ca *activitate*, a cărei înțelegere presupune cooperarea dintre disciplinele de studiu al limbii, textului și discursului. Relevantă este din acest punct de vedere posibilitatea reflectării pragmaticei în lumina lingvisticii integrale a textului, ale cărei instrumente de analiză contribuie semnificativ la redimensionarea domeniului fundamentat pe principii pozitivistice.

2. Dacă ne uităm la panorama cercetărilor pragmatice, vom observa o anumită unitate în ceea ce privește predilecția acestora pentru analiza vorbirii în act, a discursului sau dialogului. Aceste aspecte de bază ale studiului limbajului sunt discutate prin relaționarea pragmaticei cu diferite discipline, în funcție de interesul pentru o anumită teorie sau un anumit tip de pragmatică. Astfel, regăsim nenumărate lucrări care studiază faptele de limbaj prin raportare la disciplina pragmaticei cu gramatica (Schlieben-Lange 1974, Cutting 2008), cu teoria enunțării (Kerbrat-Orecchioni 1995, Reboul/Moeschler 2001, 2010), cu teoria argumentării (Anscombe/Ducrot 1996), cu lingvistica textului (Adam 2005), cu gramatica

aceeași disciplină prin intermediul mai multor discipline deodată”, *interdisciplinaritatea* are în vedere „transferul metodelor dintr-o disciplină într-alta”. Aceasta din urmă este definită de: „un grad aplicativ”, „un grad epistemologic” și „un grad generator de noi discipline” (Nicolescu 2007: 51 – 52).

² Ideea referitoare la caracterul de știință „pilot” a lingvisticii integrale este susținută și de Ioan S. Cârâc: „... credem însă că lingvistica integrală așa cum a gândit-o eminentul lingvist român, E. Coșeriu – pentru care lingvistica trebuie extinsă de la studiul structuralist al sistemului limbii către studiul vorbirii în general și către studiul discursului – are mult mai multe șanse de a «pilotă» științele umaniste, desigur, nu în manieră *doctrinală* și/sau *transpropozițională*, ci în manieră *funcțională*, adică *instrumentală*” (Cârâc 2003: 26).

transfrastică (Stati 1990), cu semantica (Recanati 2010) etc. Mai mult decât atât, pragmatica, după cum a fost proiectată încă din 1938 de Ch. Morris, s-a constituit ca un domeniu al interdisciplinarității, care stabilea punți de legătură în primul rând cu sintaxa și cu semantica. Această tendință către *interdisciplinaritate* a venit, la început, dinspre domeniile clasice ale cercetării lingvistice, întrucât s-a simțit nevoia ieșirii din limitele stricte ale lingvisticului. Ideea aceasta este evidențiată și de F. Guenther și S. Schmidt care afirmau că „nu putem spera că vom ajunge la o sintaxă și o semantică cu adevărat integrate dacă nu dăm atenție aspectelor pragmatice ale construcțiilor implicate” (trad.n., Guenther/Schmidt eds.1979: Vii). De asemenea, opinii ulterioare enunțate din perspectiva pragmaticii, vin să susțină acest punct de vedere interdisciplinar, vorbindu-se mai ales despre înțelegerea componentei pragmatice ca parte a teoriei legate de *competența lingvistică* (Levinson 1989: 33, Davis 1991: 4). Dezvoltările ulterioare ale acestei concepții referitoare la competența lingvistică au dus la apariția aripii cognitive a pragmaticii, care s-a axat pe teorii inferențiale ale procesului mintal în relație cu contextul. Alte direcții au vizat fie planul lingvistic, prin analiza deixisului, implicaturii, presupuziției, actelor de vorbire, fie implicațiile de natură psiholingvistică și socială ale limbajului. Toate acestea au dus la constituirea unei opinii general acceptate în ceea ce privește caracterul interdisciplinar al pragmaticii. De exemplu, Teun van Dijk (1977) susține existența legăturii dintre pragmatică și psihologia cognitivă, sociologie și antropologie. Un alt exemplu de perspectivă pragmatică declarat interdisciplinară este cea a Sandei Golopenția a cărei abordare se sprijină pe „lingvistică, etnolingvistică, analiză textuală, analiza conversației, teorie literară și, în plus, semiotică” (trad. n., Golopenția 1988: 2). Un alt punct de vedere interdisciplinar este exprimat, mai recent, de Cummings (2005) care, sprijinindu-se pe concepțiile lui Mey (1993) și Green (1996), vorbește, pe de o parte, de aportul altor discipline la constituirea pragmaticii, iar pe de altă parte, de influența pragmaticii asupra unor discipline:

„The first feature is that pragmatics is significantly informed by a range of academic disciplines. [...] However, while pragmatics receives conceptual influences from a number of disciplines, its subject matter is in no sense simply to sum of these influences. [...] pragmatics is a branch of inquiry in its own right, one which can contribute insides to neighbouring academic disciplines in much the same manner that these disciplines can contribute insides to it. This second feature of pragmatics – its capacity to influence the conceptual development of *other* disciplines completes the view of pragmatics” (Cummings 2005: 1 –2).

Dovada cea mai clară în legătură cu acest caracter interdisciplinar al pragmaticii o reprezintă lucrările care se înscriu sub denumirea generică de *Handbook of Pragmatics*, unde regăsim capitole ce surprind relația pragmaticii cu semantica, gramatica, lingvistica textului, filosofia limbajului, analiza discursului, literatura, stilistica, lingvistica computațională etc. (*vezi* Verschueren/Östman (eds.)

1995 – 2011 sau Horn/Ward eds. 2010). În mod cert, nu toate abordările interdisciplinare permit cooperarea pragmaticii cu un număr foarte mare de discipline. Unele tendințe impun limitări datorate opțiunii pentru un anumit tip de pragmatică, așa cum este cazul teoriei relevanței, care își canalizează eforturile asupra relației dintre planul cognitiv și relevanța enunțurilor. Alte abordări se ocupă de aspecte și mai restrânse, cum ar fi studiile dedicate, pe linie cognitivă, marcatorilor discursivi în lucrări ca Blakemore 2010, Aschenberg/Loureda (eds.) 2011, sau dedicate contextului social despre care se vorbește în Mey 1993.

Fiind un domeniu al interdisciplinarității, pragmatica, spre deosebire de alte discipline ale limbajului, a deschis adesea discuții legate de obiectul propriu de cercetare. J. Moeschler și Anne Reboul (2001, 2010) contrazic ideea că discursul constituie obiectul de cercetare al pragmaticii, vorbind despre enunț și relația acestuia cu planul cognitiv. Alți autori, propun un punct de vedere mai general (Weiser 1974, Verschueren/Östman [eds.] 2009), considerând că pragmatica se ocupă de înțelegerea limbajului în complexitatea sa funcțională, iar analiza pragmatică trebuie să țină seama de cât mai multe aspecte care surprind articularea sensului în discurs. În acord cu opinia ultimilor autori amintiți, suntem de părere că o perspectivă pragmatică interdisciplinară trebuie să aibă în vedere funcționalitatea aspectelor de limbaj care concurează la crearea sensului. De aceea, susținem necesitatea de a studia aspectele pragmatice ale discursului prin raportare la funcționalitatea limbajului, pornind de la nivelurile funcționale ale vorbirii așa cum au fost proiectate de lingvistica integrală coșeriană, în interiorul căreia este facilitat dialogul dintre discipline, iar sensul și finalitățile pragmatice ale discursului pot fi interpretate în relație cu modalitățile în care cunoașterea lingvistică și cunoașterea extralingvistică sunt antrenate în discurs. Instrumente utile și veritabile concepte de pragmatică vom găsi mai ales în unul dintre domeniile dezvoltate de Eugeniu Coșeriu, și anume lingvistica textului, cu care pragmatica are nenumărate puncte comune, după cum a susținut lingvistul integralist, care consideră că atât lingvistica textului, cât și pragmatica se ocupă de studiul *competenței lingvistice*, iar fiecare dintre aceste discipline înrudite se concentrează pe un anumit tip de competență: lingvistica textului are în vedere mai ales *competența expresivă*, iar pragmatica, urmărește în special *competența elocutională* în relație cu cea *idiomatică* a vorbitorului. Este vorba, așadar, despre exprimarea „aceluiași punct de vedere asupra limbajului”, însă prin raportare la planuri diferite ale acestuia: „La lingüística del texto se concentra en el *saber expresivo* y adopta el punto de vista del *sentido*; con la lingüística del texto se relaciona la pragmática que adopta el mismo punto de vista, pero en un plano genérico, y, al mismo tiempo, examina ciertos aspectos de los estilos de lengua” (Coșeriu 1991 [1977]: 260). Punctul comun al celor două discipline este, așadar, înțelegerea modului în care se construiește sensul în texte și discursuri. Pe lângă interesul comun legat de sensul actului de comunicare, cele două discipline sunt caracterizate de o atitudine tolerantă și de deschidere față de disciplinele conexe, precum analiza discursului, semantica, sintaxa, teoria argumentării, hermeneutica, ale căror instrumente de analiză sunt utilizate de ambele discipline.

În ceea ce privește opinia lui Coșeriu despre pragmatică, lingvistul de origine română și-a enunțat, în câteva observații părerea și, de asemenea, a recunoscut în studiile sale mai ales de lingvistică a textului importanța unor concepte de bază din sfera cercetărilor pragmatice. Reproșul pe care l-a adus savantul pragmaticii vizează fundamentarea teoretică a acesteia.³ Însă, după cum a demonstrat Ó. Loureda (atât în prefața ediției spaniole a *Lingvisticii textului* lui E. Coșeriu, cât și în diferite studii și interviuri consacrate acestui domeniu, vezi Loureda 2007a, b și Loureda 2010), pentru Coșeriu, pragmatica reprezintă o parte semnificativă a lingvisticii textului. Insuși Coșeriu a vorbit despre necesitatea unei lingvistici a uzului limbii, numită *Linguistik der Sprachverwendung* (Coșeriu interv. 1990: 167), deci a unei discipline pragmatice. Totodată, viziunea sa de ansamblu asupra textului și discursului, prezentată într-o teorie coerentă și puternic fundamentată științific, deschide în mod clar dialogul dintre discipline precum pragmatica, analiza discursului, analiza conversației, teoria argumentării, semantica, hermeneutica etc. De exemplu, apropierea lingvisticii coșeriene a textului de pragmatica integrată este vizibil exprimată în *Textlinguistik* (1981) atunci când Coșeriu prezintă importanța gramaticii textului pentru lingvistica textului.

3. Cât privește fundamentarea epistemologică a lingvisticii integrale, concepția coșeriană despre text și discurs se înscrie sub semnul *lingvisticii textului*⁴ (construită pe fundamentele lingvisticii integrale), văzută „ca lingvistică a sensului”, pe care E. Coșeriu a teoretizat-o încă din anii '50, în studiul *Determinación y entorno* (1957), apoi în cursul *Textlinguistik* (1981), în lucrarea *Competencia lingüística* (1992 [1988]) și în studii aplicative publicate ulterior sub titlul *Lenguaje y discurso* (Coșeriu/Loureda 2006). Pornind, în *Determinare și cadru*, de la distincția tripartită a nivelurilor limbajului și de la

³ Iată declarația lui Coșeriu cu privire la pragmatică: „En general, yo soy contrario por razones muy particulares a la noción misma de pragmática, porque se trata de uno de estos engendros del positivismo que distingue de las tres disciplinas por las relaciones del signo: el signo y las cosas designadas, el signo con otros signos y el signo con el usuario. Esto no es aplicable a las lenguas llamadas naturales, que son las únicas que existen. Las otras no son lenguas, sino códigos. Esto es una falsificación de las lenguas. Las lenguas no tienen signos que se relacionen con signos – significantes con significantes -, sino siempre contenidos que relacionan con contenidos y no se relacionan los signos con las cosas, sino los significantes con significados dentro de la lengua misma. La cosa, lo designado, queda fuera. Lo designado no es lo semántico. La lengua tiene significado para virtualidades. En ese sentido, los problemas son problemas reales, pero, colocarlos en una disciplina y pensar que está coordinada con la sintaxis y la semántica, eso no es nada cierto” (Coșeriu interv. 1990: 166).

⁴ Termenul a fost folosit pentru prima dată de E. Coșeriu în *Determinación y entorno*, 1955, sub denumirea de *lingüística del testo*, preluat apoi și în limba germană ca *Textlinguistik*, care va constitui și titlul cursului ținut de Coșeriu la Tübingen și publicat în 1981 (cu ediții ulterioare în limba italiană [*Linguistica del testo*, 1997] și spaniolă [*Lingüística del testo*, 2007]).

necesitatea unei lingvistici a *vorbirii*⁵ (nu a limbii după cum postulase Saussure), Coșeriu vorbește pentru prima dată despre *lingvistica textului*⁶ „sau a vorbirii la *nivel particular* (care este studiul «discursului» și al respectivei «științe»). Așa-numita «stilistică a vorbirii» este tocmai o lingvistică a textului” (Coșeriu 2009: 204). În ceea ce privește celelalte două niveluri ale limbajului, de *nivelul istoric* se ocupă *lingvistica limbilor* care era deja solid constituită, dar o disciplină care să se ocupe de *nivelul universal* al vorbirii nu exista. Putem spune, însă, că ulterior această lingvistică a vorbirii la nivel universal s-a constituit pe principiile pragmaticei mai ales cognitiviste. În continuare, susține savantul, această „lingvistică a vorbirii în sens strict ar fi o lingvistică descriptivă, o adevărată *gramatică a vorbirii*, și anume, o gramatică indispensabilă atât pentru interpretarea sincronică și diacronică a «limbii», cât și pentru analiza textelor” (Coșeriu 2009: 204). În același studiu Coșeriu prezintă două aspecte importante ale lingvisticii vorbirii, *determinarea și cadrele*, care se constituie în instrumente extrem de utile în interpretarea textelor și discursurilor. Aici sunt aduse în discuție, pe lângă probleme specifice lingvisticii (cum ar fi tipurile de determinare), mai ales probleme de pragmatică a discursului, precum deixisul sau presupuziția, pe lângă chestiunea amplă a *cadrelor*. Atât determinarea, cât și cadrele, consideră lingvistul, reprezintă elemente care nu pot fi ignorate nici de gramatică, nici de teoria limbajului sau de teoria literară, întrucât toate trebuie să se raporteze la vorbirea constituită în anumite circumstanțe.

În lucrarea *Lingvistica textului. Introducere în lingvistica sensului*, E. Coșeriu prezintă un model rafinat de analiză textuală și pragmatică a discursului, fundamentată pe doctrina lingvisticii integrale, care integrează tendințe ale vremii asupra studiului textului și discursului, dar mai mult decât atât, sistematizează un cadru teoretic valabil și astăzi, cu ajutorul căruia orientările empirice pot fi ajutate și chiar scoase din impas. Acest lucru este întărit și de faptul că lingvistica textului de sorginte coșeriană compatibilizează (în

⁵ Iată cum explică E. Coșeriu fundamentele unei lingvistici a vorbirii: „obiectul lingvisticii («știința limbajului») poate fi numai *limbajul*, sub toate aspectele sale. Iar limbajul se înfățișează în mod concret ca *activitate*, anume ca *vorbire* (afirmația lui Humboldt, că limbajul nu este *ergon*, ci *energeia*, nu e un paradox sau o metaforă, ci o simplă constatare). Mai mult: numai pentru că se manifestă ca activitate, limbajul poate fi studiat și ca «produs». [...] Totodată, vorbirea este o activitate *universală* care se realizează prin indivizi *particulari*, ca membri ai anumitor comunități *istorice*. Prin urmare, ea poate fi considerată, în sens universal, în sens particular și în sens istoric. [...] *Vorbirea* este, în plan universal, vorbirea pur și simplu: activitatea lingvistică concretă, privită în general; în plan particular, este *discursul* – actul sau seria de act al(e) cutărui individ în cutare împrejurare; în plan istoric, este *limba concretă*, adică *un mod de a vorbi* specific unei comunități, care se stabilește, ca element esențial, în activitatea lingvistică a comunității” (Coșeriu 2009: 201).

⁶ Într-un studiu recent, intitulat *L'émergence de la linguistique textuelle en France (1975 – 2010). Parcours bibliographique en 100 titres*, 2010, reputatul lingvist J.-M. Adam îi recunoaște lui Coșeriu meritul de a fi vorbit primul despre "lingvistica textului" în anii '50. De asemenea, J.-M. Adam, face o scurtă prezentare a celor mai importante distincții coșeriene în sfera lingvisticii textului, vorbind și despre „surprinzătoarea necunoaștere” a lingvisticii sale textuale în spațiul francez;

cf. http://www.unil.ch/webdav/site/fra/shared/CONSCILA_Verbum.pdf.

sensul de utilizare constructivă) orientările gramaticii generative, ale lingvisticii structurale și ale lingvisticii textului (aceasta din urmă considerată multă vreme doar o lingvistică a textului literar). Lucrarea amintită tratează problema tipurilor de lingvistică a textului, dar și a modalităților de analiză specifice discursului, văzut ca activitate, care presupune interacțiunea dintre text și circumstanțele vorbirii (asupra căreia își canalizează eforturile pragmatica). Fundamentală pentru discutarea aspectelor pragmatice ale discursului o reprezintă lucrarea *Competența lingvistică* (Coseriu 1992 și studiile dedicate problemei, Coseriu 1985, Coșeriu 1994: 27 - 48 și Coșeriu 2009: 301 - 316), în care sunt tratate amply tipurile de competențe ce vizează cunoașterea umană la diferite niveluri. Iar lucrarea *Lenguaje y discurso* (2006), care conține studii aplicative asupra variatelor tipuri de limbaje și discursuri, oferă modele pentru analize ulterioare ale discursului politic, jurnalistic, religios și literar.

3.1. Una dintre distincțiile importante operate de către Coșeriu (Coseriu 2007) este cea referitoare la *gramatica transfrastică* (sau *gramatică textuală*) și *lingvistica textului* (propriu-zisă). Prima are ca obiect de studiu nivelul de structurare al unei anumite limbi (nivelul idiomatic), iar cea de-a doua vizează nivelul individual al limbajului, deci analiza utilizării textelor în contexte particulare. Totodată, este amintită și o a treia lingvistică a textului raportată la nivelul universal al limbajului (textul văzut ca posibilitate universală a limbajului), care se identifică, de fapt, cu lingvistica și care are ca punct de plecare tot textele⁷. Aceasta stabilește reguli generale de funcționare a unor categorii gramaticale sau fixează tipologii de texte (Coseriu 2007: 116-118). Putem spune că cele trei tipuri de lingvistică a textului sistematizate de către Coșeriu constituie, de fapt, *lingvistica integrală a textului*. În sens restrâns, tipul autentic de lingvistică a textului este *hermeneutica textului*, întrucât orice demers interpretativ al textelor trebuie să aibă ca scop final înțelegerea sensului⁸: „În opinia mea acest tip de lingvistică ar coincide cu filologia corect înțeleasă și, de asemenea, cu hermeneutica: în sens strict lingvistica sensului este o hermeneutică, iar teoria acestei lingvistici a textului nu este altceva decât teoria hermeneuticii (= teoria interpretării)” (trad. n., Coseriu 2007: 129). Spre această teorie a interpretării se îndreaptă astăzi și pragmatica, după cum susțin Verschueren și Ösman (eds. 2009: 19), care propun o analiză funcțională a faptelor de discurs axată pe interpretare și sens. Principalele probleme referitoare la text și discurs discutate în lucrarea amintită (Coseriu 2007) sunt: nivelurile limbajului și competențele corespunzătoare cu referire la analiza textelor și discursurilor, tipurile de relații pe care le stabilește semnul în actul lingvistic concret, relația dintre limbaj și poezie.

⁷ La acest nivel, lingvistica textului, ca teorie generală se ocupă de capacitatea omului de a vorbi clar, coerent, fiind totodată nivelul la care și-au raportat analizele modelele cognitive, în încercarea de a stabili reguli generale de funcționare a limbajului uman. Principalul reproș pe care îl aduce Coșeriu acestui tip de lingvistică este faptul de a pune egalitate între funcțiile limbii și funcțiile textuale.

⁸ Nu întâmplător lucrarea sa este subintitulată *Introducere în hermeneutica sensului*.

3.2. Înțelegerea relației dintre pragmatică și lingvistica integrală a textului solicită explicarea câtorva concepte și distincții fundamentale ale acesteia din urmă, distincții care se dovedesc a fi utile pentru analiza oricărui tip de discurs. Trebuie să spunem că lingvistica teoretizată de E. Coșeriu își are bazele atât în tradiția domeniului, cât și în filosofie, după cum menționează Eugen Munteanu: „Una din mărcile distinctive ale concepției lingvistice a lui E. Coșeriu, alături de tendința spre integralitate, este fundamentarea sa filosofică. Acest învățat nutrește convingerea că lingvistica riscă să eșueze în abordări parțiale și insuficiente dacă nu își clarifică poziții teoretice clare și de maximă generalitate” (Munteanu 2005: 27)⁹.

Se impune, de asemenea, mențiunea că terminologia coșeriană trebuie raportată la universul de discurs al acestei doctrine lingvistice, întrucât termenii folosiți de către Coșeriu pentru anumite concepte pot avea accepții diferite în cadrul altor teorii.

3.2.1. Unul dintre conceptele complexe ale acestei lingvisticii îl reprezintă *competența lingvistică*, care constituie și obiectul de cercetare al pragmaticii cognitive. *Competența lingvistică* cuprinde, în opinia lui E. Coșeriu, două tipuri de bază: *competența lingvistică în totalitatea sa* (nefiind altceva decât competența psihofizică) și *competența lingvistică culturală* (Coseriu 1992: 81). Aceasta din urmă (care este obiectul de cercetare al științelor limbajului) se prezintă sub trei forme în funcție de nivelurile limbajului: *competența elocuțională* (*saber elocucional*) (capacitatea generală de a vorbi, necondiționată istoric), *competența idiomatică* (*saber idiomático*) (cunoașterea unei limbi anume) și *competența expresivă* (*saber expresivo*) (capacitatea de a produce texte, manifestată la nivelul discursurilor și actelor particulare de vorbire) (cf. Coseriu 2007: 142)¹⁰. *Competența idiomatică* subsumează trei tipuri de competențe sau cunoaștere, și anume: *cunoașterea idiomatică extralingvistică*, *cunoașterea idiomatică „textuală”* și *cunoașterea „limbii” în sens strict* (Coseriu 1991 [1977]: 259). Conceptului de *competență expresivă* din clasificarea lui Coșeriu îi corespunde, de exemplu, cel de *competență de comunicare*, elaborat ulterior, în cadrul etnografiei comunicării, de către Dell Hymes.

În funcție de aceste competențe, Coșeriu identifică anumite norme („urmate în mod intuitiv de vorbitori și aplicate, tot așa, în mod intuitiv, drept criterii de judecată despre vorbire de către ascultători”)¹¹ de care depinde reușita actului de

⁹ În acest studiu, Eugen Munteanu face o prezentare a distincțiilor coșeriene de bază, precum și a celor mai controversate probleme ale lingvisticii cum ar fi: natura procesuală a limbajului uman, problema schimbărilor lingvistice, a arbitrarității semnului lingvistic, raportul dintre *formă* și *substanță* în limbă, distincția între *desemnare* și *semnificare* și *sens* etc. Alte repere teoretice definitorii pentru lingvistica integrală coșeriană sunt evidențiate de către lingvistul ieșean în Munteanu 2011.

¹⁰ Pentru detalii vezi Coseriu 1985, Coseriu 1992, Coșeriu 2009: 301 - 316.

¹¹ „Aceste norme sunt foarte complexe, însă corespund, în esența lor, celor două universalii determinante ale limbajului, anume *creativității* limbajului, faptului că limbajul este activitate creatoare, cum se spune, activitate a spiritului, și *alterității* limbajului, faptului că limbajul

vorbire sau care contribuie la evaluarea nivelurilor corespunzătoare. Astfel, la nivelul competenței expresive se aplică norma de *congruență* (cu referire la cunoașterea lucrurilor și la principiile generale ale gândirii), în funcție de care putem spune dacă limbajul este clar, logic, coerent sau, dimpotrivă, prolix, prea detaliat, ori incomplet. În sfera competenței idiomatice se găsesc normele de *corectitudine*, adică normele gramaticale care corespund unei anumite limbi. În ceea ce privește competența expresivă, norma corespunzătoare acesteia este numită de Coșeriu *adecvare*, care înseamnă „a vorbi normal despre anumite lucruri”. Aici se pot deosebi *convenabilul* cu privire la destinatar și la ascultătorul unui discurs, *oportunul* în relație cu circumstanțele vorbirii și *potrivirea* în ceea ce privește lucrurile despre care se vorbește (Coșeriu 1994: 167-169). Totodată, Coșeriu justifică problema autonomiei textului tocmai prin existența acestor norme care se aplică fiecărui text în parte, deoarece evaluarea prin raportare la adecvare poate să suspende normele de congruență și corectitudine, ca în cazul textelor aparținând teatrului absurdului (cf. Coșeriu 2007: 146). În cadrul unei analize a discursului public (de tip politic, jurnalistic, publicitar etc.) se va urmări, în special, nivelul competenței expresive și normele asociate acesteia, mai ales cu referire la figurile retorice prezente în discurs, dar și pentru a observa în ce măsură tipul de discurs în discuție își adecvează strategiile discursive în funcție de destinatar, de circumstanțele vorbirii și de cunoașterea lucrurilor.

3.2.2. Problema *universalilor esențiale ale limbajului* reprezintă un alt aspect care susține suportul epistemologic al lingvisticii coșeriene, și care constituie, totodată, unul dintre obiectele de cercetare ale pragmaticii (în opinia lui Levinson 1989 [1983] și Brown/Levinson 1987).¹² E. Coșeriu vorbește despre existența a unui număr de cinci universalii ale limbajului:

„*semanticitate, creativitate, alteritate, materialitate, istoricitate*, cu referire la faptul că: «limbajul semnifică», «limbajul este activitate creatoare», «limbajul este pentru alții», «limbajul se prezintă în lume ca fapt fizic», «limbajul se realizează totdeauna în forme determinate istoric». Aceste cinci trăsături universale pot fi reduse la trei, deoarece materialitatea poate fi justificată prin semanticitate și alteritate, istoricitatea prin creativitate și alteritate” (Coșeriu 2002: 27).

Semanticitatea este discutată de către lingvistul de origine română pornind de la accepția aristotelică a *logosului semantic* (expresie dotată cu semnificație), în virtutea căruia limbajul înseamnă (denumește) ceva anume, înainte de a căpăta determinări

este o manifestare a situației de a fi cu «cineva», fapt care s-a interpretat ca natura politică sau politică-socială a limbajului” (Coșeriu 1994: 165-166).

¹² Asemănătoare poziției lui Coșeriu asupra universalilor lingvistice (referitoare la unele categorii comune limbilor de a exprima întrebarea, ordinul sau așertiunea) este abordarea lui Levinson, care vorbește despre „o explicație funcțională cu referire la principiile universale” referitoare la organizarea limbilor în relație cu factorul social (Levinson 1989: 40 - 41).

ulterioare de tipul *logosului apofantic*, al *logosului pragmatic* sau *poetic*. Această funcție semnificativă este

„înțelegă din punctul de vedere al limbajului ca *enérgeia*, altfel spus, ca activitate creatoare. De fapt, limbajul nu este în primul rând, *întrebuințare*, ci *creație* de semnificate, și, de aceea, nu este nici o simplă producere de semne materiale pentru semnificații deja date, ci este o creație de conținut și expresie în același timp” (Coșeriu 2009: 47).

La nivelul limbii concrete, dimensiunea creatoare a limbajului se manifestă prin varietatea lingvistică nelimitată pe care individul o utilizează în funcție de competența sa expresivă. Cel de-al treilea tip din cadrul universalilor limbajului este *alteritatea*, prin care Coșeriu înțelege acea calitate a limbajului „de a fi cu alții” (ca manifestare primară a socialului), dar și faptul că acesta îi aparține comunității care deține o identitate și o tradiție comună conferită prin limbaj. Însăși obiectivitatea limbajului este fundamentată pe intersubiectivitate, în sensul că prin comunicarea cu ceilalți se conturează referința obiectivă (cf. Coșeriu 1994: 38 și Coșeriu interv. 1996: 51 - 52). Teoria asupra celor trei universalii esențiale ale limbajului - *semanticitate*, *creativitate*, *alteritate* – își dovedește utilitatea în orice tip de analiză pragmatică, în primul rând, pentru a înțelege modalitatea de determinare a naturii discursului, pornind de la înțelegerea *logosului semantic*, cu determinarea lui ulterioară de *logos pragmatic*, apoi pentru interpretarea creativității limbajului, susținută de competența expresivă, și pentru a urmări specificul intersubiectivității axate pe cooperarea dintre emițătorul discursului și receptorul acestuia.

3.2.3. Un alt aspect fundamental a lingvisticii integrale coșeriane îl constituie distincția între *desemnare*, *semnificație* și *sens*. Acestea reprezintă conceptele esențiale cu privire la conținutul limbajului (care se raportează la cele trei niveluri ale limbajului) astfel:

„Desemnarea este așa-numita «referință», faptul de a se referi la un altceva la ceva exterior semnului: la ceva extralingvistic (obiecte, acțiuni, stări de lucruri), sau chiar la ceva lingvistic, văzut ca «lucru», ca fenomen al lumii. Semnificația semnului este conținutul însuși, dat într-o limbă concretă, este posibilitatea de desemnare delimitată într-o limbă dată și prin care se realizează desemnarea ca atare. [...] În sfârșit sensul, este tipul de gândire vizat într-un enunț corespunzător, este conținutul propriu al enunțului respectiv (sens – exprimat prin limbaj – nu există decât în enunț, adică în «text» sau «discurs»)» (Coșeriu 2009: 117-119).

Uneori termenii *semnificație* și *sens* sunt folosiți, chiar și în lingvistica actuală, nediferențiat cu referire la înțelesul unui text. Însă dintre cele trei noțiuni referitoare la conținuturile limbajului, *semnificatul* pune, de regulă, cele mai mari probleme de înțelegere. Dacă ar fi să exemplificăm cele trei tipuri de conținuturi, cu referire la discursul publicitar, vom spune că un slogan, desemnează un „obiect” din realitate (concret sau abstract), prin intermediul unui semnificat, adică o înșiruire de cuvinte,

cu conceptele aferente, care contribuie la construirea unui sens anume, sau a unei finalități semnificative. Totodată, în planul sensului se manifestă „dublul raport semiotic” despre care vorbește Coșeriu:

„un semnificat și un semnificant de limbă constituie o primă serie de relații, urmată de altă serie, în care semnificatul de limbă (prin care desemnează) devine la rândul său ‘semnificant’ pentru *conținutul textului* sau «sens». Semnificatele lingvistice (și ceea ce desemnează) constituie partea materială a textului literar, fiind tocmai partea materială - «semnificantul» altui semn, al cărui «semnificat» este sensul textului” (Coșeriu 2000: 247).

Ceea ce înțelegem, în primă instanță, spre exemplu dintr-un text publicitar, prin semnele lingvistice, este semnificația care, împreună cu desemnarea (cunoașterea lucrurilor dată prin context) vorbește despre altceva, adică despre sensul particular al textului sau spotului publicitar. Relația dintre cele trei conținuturi poate fi lesne observată și în cazul decodării mesajului bazat pe imagine, deoarece mesajul iconic are un sens care ia naștere tot verbalizat, adică prin semnificate de limbă care, împreună cu desemnarea, contribuie la constituirea sensului.

3.2.4. Sub aspectul modalităților de analiză a discursului, conform lingvisticii textuale coșeriene, se au în vedere trei niveluri. La un prim nivel se urmărește determinarea naturii tipului de text/discurs în funcție de finalitățile discursive. Urmând tipologia aristotelică, lingvistica integrală susține existența următoarelor finalități discursive: *finalitatea științifică* (cu sursa în *logosul apofantic*), *finalitatea pragmatică* (*logos pragmatic* în funcție de care se determină eficacitatea practică) și *finalitatea poetică* (*logos poetic*) (cf. Coșeriu 2011:125). Fiecare dintre aceste finalități surprind modalitatea de raportare a subiectului vorbitor la situația de comunicare și chiar relația cu interlocutorul, însă considerate ca relații interne ale subiectului vorbitor cu propria sa vorbire. La un al doilea nivel al analizei textuale, sunt avute în vedere funcțiile semnului în actul lingvistic concret sau *funcțiile textuale* specifice (considerate a fi unități de sens), pe care E. Coșeriu (2007: 303) le clasifică în: *funcții textuale implicite* (date pe baza presupuzițiilor textuale), cum ar fi: *respingere, acceptare, aluzie, afirmație, exemplu, replică, constatare, ironie, opinie* etc., și *funcții textuale explicite* (independente de presupuzițiile textuale) ca: *instrucțiune, îndemn, informație, rugămintă, explicație, sfat, promisiune* etc. Trebuie să menționăm faptul că aceste funcții textuale nu coincid cu funcții frazale, pentru că aceeași propoziție dintr-o limbă poate îndeplini funcții textuale diferite (de exemplu o propoziție interogativă poate să exprime atât întrebarea, cât și îndoiala, reproșul, aluzia etc.). La cel de-al treilea nivel al analizei textuale sunt sondate funcțiile semantice de evocare orientate de: relațiile semnului cu alte semne, relațiile cu semne din alte texte, relații între semne și „lucruri”, relații între semne și „cunoașterea lucrurilor”, precum și cadrele (*intorni*) de tipul: „situativ, regional, contextual și al universului de discurs” (vezi Coșeriu 2007: 181 - 233). În urma parcurgerii acestor etape de analiză textuală se poate vorbi despre înțelegerea sensului profund al textelor, dar și a finalităților discursiv-pragmatice specifice discursului.

3.2.5. Această perspectivă asupra textului și discursului are la bază o accepție finalistă asupra limbajului susținută de Coșeriu încă de la mijlocul secolului trecut. În studiul *Sincronia, diacronia y historia* (1958), pornind de la cele patru „cauze” precizate de Aristotel, „cauza eficientă” (agentul sau acțiunea întreprinsă pentru a construi/crea ceva), „cauza materială” (materialul propriu-zis implicat), „cauza formală” (planul sau ideea de bază) și „cauza finală” (scopul pentru care se construiește un lucru), Coșeriu susține că cea mai importantă „cauză”, cu privire la limbaj, este „cauza finală” care le subordonează pe celelalte trei (Coșeriu 1997 [1958]: 176). Spre exemplu, „cauza eficientă” a schimbării lingvistice este însăși libertatea/creativitatea lingvistică, ce antrenează anumite mijloace de expresivitate („cauza materială”), produse în anumite circumstanțe („cauza formală”); dar dincolo de acestea, rațiunea universală sau scopul vorbitorului („cauza finală”) este acela de a comunica ceva. De aceea, o funcție a limbajului trebuie înțeleasă prin prisma scopului pe care aceasta îl servește. Finalitatea semnificativă a limbajului este, așadar primordială în cadrul lingvisticii integrale. Asemenea abordării funcționaliste din lingvistica integrală, pragmatica actuală¹³ pune accent pe interpretare și sens: „Preocuparea de bază care ghidează studiul fenomenului pragmatic, în primul rând ca procese care se manifestă la diferite niveluri, și identificarea locului acestora, are ca scop înțelegerea modului de funcționare a limbajului, adică marcarea generării dinamice a sensului în uzul limbajului” (trad. n., Verschueren/Östman 2009: 22). Totodată, pragmaticienii amintiți au în vedere trei proprietăți principale ale limbajului: *variabilitate, negociabilitate și adaptabilitate* (Verschueren/Ösman eds. 2009: 19 - 22), în funcție de care discută articularea sensului în discurs.

4. Având această viziune de ansamblu asupra lingvisticii integrale și a pragmaticii, putem schița câteva repere care vizează fructificarea conceptelor din sfera științei fundamentate de E. Coșeriu în cadrul unei analize pragmatice asupra discursului, deschisă abordării interdisciplinare. Mai întâi, trebuie să spunem că cercetările pragmaticii integrate vizează, datorită analizelor preponderent structurale, nivelul idiomatic, dar și universal al limbajului, prin teoria referitoare la *topoi*, putând fi astfel eficiente în cadrul stabilirii unor funcții textual - discursive care se conturează cu ajutorul codului. Totodată accentul pe care îl pune pragmatica integrată pe latura semantică a limbajului deschide dialogul acesteia cu lingvistica integrală a textului de sorginte coșeriană, care este o lingvistică a sensului. În ceea ce privește rezultatele pragmaticii cognitive¹⁴, noțiunea de *context* asupra căreia își canalizează eforturile

¹³ Conceptul de „funcționalism” al discursului este explicat și de Levinson, care se referă la „factori externi, în special cauze și funcții” ce vizează relația dintre limbaj și aspectele sociale ale manifestării acestuia (Levinson 1989: 40).

¹⁴ Unele tendințe actuale ale cognitivismului european, reprezentate de cercetători ca Isa Itkonen sau Jordan Zlatev au reliefat importanța teoriei coșeriene asupra relației dintre gândire și limbajul uman (vezi Itkonen 2011 și Zlatev 2011). De altfel, întreaga lingvistică a lui E. Coșeriu a fost dintotdeauna și cognitivistă datorită înțelegerii limbajului ca „*activitate*

teoriile cognitiviste se regăsește într-o abordare complexă în *teoria cadrelor* elaborată de Coșeriu în anii '50 (care intră în dialog și cu noțiunea de *cadru textual* din pragmatica integrată). De asemenea, conceptul de *competență cognitivă*, prezent în analizele pragmaticelele cognitiviste, constituie una dintre principalele probleme discutate de lingvistica integrală. Însă cel mai util aspect al lingvisticii coșeriene pentru pragmatică este modelul tripartit al nivelurilor limbajului, cu cele trei tipuri de competențe și conținuturi corespunzătoare, în funcție de care putem discuta problemele de pragmatică a discursului, astfel încât să ajungem la o mai bună cunoaștere a specificului acestuia.

Dat fiind faptul că pragmatica este mai ales o știință a actualizării limbajului la nivel universal (prin studiul formelor topice, al contextelor, al maximelor convenționale, al normelor textualității etc.), și al limbajului la nivel idiomatic, urmărind aspecte care surprind îmbogățirea contextuală a semnificatului, considerăm că o mai bună reflectare a aspectelor pragmatice ale discursului poate fi făcută din perspectiva nivelului individual al limbajului (cel al textului și discursului) din schema coșeriană, care înglobează, la rândul lui, o dimensiune universală, una idiomatică și una particulară a vorbirii, întrucât orice text este rostit într-o anumită limbă istorică, înscriind totodată aspecte ale vorbirii în general și ale vorbirii particulare, identificabile în discurs.

Din perspectiva faptelor de discurs pe care le putem analiza în cadrul unei cercetări pragmatice, spre exemplu asupra discursului publicitar, lucrurile devin foarte clare atunci când ne referim la cele trei dimensiuni ale textelor particulare. Mai întâi, dacă avem în vedere *dimensiunea universală* a textelor/discursurilor, putem studia relația dintre vorbitor (adesea dedublat¹⁵) și receptor, cu atât mai mult cu cât discursul publicitar este un tip de comunicare ostensiv – inferențială, prin care emițătorul transmite o informație intențională. Acest nivel al procedurilor universale de realizare a comunicării ostensiv – inferențiale privește atât mediul comunicării, cât și contextul în care are loc enunțarea, aspecte studiate cu precădere de pragmatica cognitivă și *teoria relevanței*.¹⁶ O teorie complexă cu referire la context găsim în *teoria cadrelor*¹⁷ dezvoltată de Coșeriu, care oferă instrumente extrem de utile pentru analiza contribuției pe care o are cunoașterea lucrurilor la realizarea actelor de vorbire. Relația dintre limbă și contextul cultural al comunicării poate fi studiată prin raportare la conceptul de *topos* (pl. *topoi*) din teoria argumentării (adică

cognitivă: activitate de cunoaștere care se realizează prin simboluri? (s.a. Coșeriu 2009: 172) și a interesului pentru tipurile de competență lingvistică antrenate în activitatea de vorbire.

¹⁵ În discursul publicitar vorbitorul poate avea cel puțin două roluri. Acesta poate fi subiect vorbitor, adică individul care pronunță enunțul, și enunțiator, adică instanța responsabilă de actele ilocuționare.

¹⁶ Această teorie a fost fundamentată în cadrul pragmaticelele cognitive de D. Sperber și D. Wilson (1986).

¹⁷ Teoria *cadrelor* enunțată de E. Coșeriu reprezintă astăzi cel mai complex studiu asupra contextului, întrucât înglobează patru aspecte: *situația, regiunea, contextul și universul de discurs* (vezi studiul *Determinare și cadru* în Coșeriu 2009 și Coseriu 2007: 218 – 233).

locuri comune prezente în cadrul unei comunități lingvistice, folosite în sprijinul argumentației). De asemenea, funcțiile pe care le îndeplinesc diferite procedee generale ale vorbirii (cum ar fi *întrebarea*, *exclamația*) pot fi analizate din perspectiva *funcțiilor textuale* coșeriene, care își găsesc puncte comune cu teoria *actelor de vorbire*, mai exact cu actele ilocuționare.

O analiză a textului și discursului publicitar prin raportare la *nivelul idiomatic* va lua în considerare mai multe aspecte: apartenența textului la un anumit gen textual/discursiv (din perspectiva cercetărilor recente cu privire la *tradiția discursivă*),¹⁸ problema frazeologiei și a *discursului repetat*¹⁹, aspecte sociale ale utilizării limbii sau rolul mărcilor argumentative.

Numai *dimensiunea individuală* a textului sau discursului, însă, poate să indice măsura în care se actualizează celelalte două dimensiuni. La acest nivel al textului particular se construiește sensul textului, care justifică scopul sau finalitatea lui. După cum a subliniat Coșeriu, în spiritul tradiției aristotelice, funcția cea mai importantă a limbajului este *semanticitatea* (*logos semantikós*), pe baza căreia se articulează determinări ulterioare sau finalități de tip poetic (*logos poietikós*), logico-științific (*logos apophantikós*) sau pragmatic (*logos pragmatikós*) (Coșeriu 2011:125). Sensul unui text guvernat de finalitatea pragmatică, cum este cel publicitar, poate fi înțeles, în complexitatea sa, numai la acest nivel al dimensiunii individuale, care, pornind de la produs (textul), ia în calcul modalitatea în care se actualizează faptele pe care le presupune discursul, începând cu forma textuală, dimensiunea retorică – argumentativă, participanții la actul de comunicare, cadrul cognitiv, situațional, contextual etc. De exemplu, la acest nivel particular al textelor, avem de-a face cu inferențe care acționează prin nivelurile anterioare, cum ar fi cele de la nivel idiomatic, ca instrumente-ghid, de tip informativ, ca în:

O afacere de succes e un șir de alegeri inspirate. Sediile, oportunitățile, sau mașinile de firmă, aici decizia e simplă: alege noul Renault Megane Pro și beneficiază de oferta dedicată societăților cu service și garanție inclusă. Renault Business Solutions, o afacere pentru orice afacere.

Sau putem identifica instrumente de tip argumentativ, prin care i se conferă o anumită orientare discursului, precum în:

Economisește cu Alpha Progresiv! Dobânda crește progresiv și beneficiazi de flexibilitate oricând ai nevoie și păstrezi câștigul acumulat. Până pe treizeci noiembrie primești un premiu pe loc atunci când economisești cu Alpha Progresiv. Doar cu Alpha Bank ești cu adevărat mulțumit de banii tăi!

¹⁸ Conceptul de *tradiție discursivă* își are originile în cercetarea lingvistică germană, de sorginte coșeriană, în anii '90 la Peter Koch (1988), fiind astăzi unul dintre obiectele predilecte de studiu ale lingvisticii hispanice (J. Kabatek [2005], Araceli López Serena [2006]).

¹⁹ Un studiu amplu asupra frazeologiei și *discursului repetat* cu referire la textul jurnalistic efectuează S. Dumistrăcel (2006).

În acest exemplu, sunt invocate o serie de raționamente care se înscriu într-o structură clasică de tip argumentativ:

Premisa 1: *Economisește cu Alpha Progressive!*

Premisa 2: *Dobânda crește progresiv, beneficiezi de flexibilitate oricând ai nevoie de bani, și păstrezi câștigul acumulat.*

Concluzia: *Doar cu Alpha Bank ești cu adevărat mulțumit de banii tăi!*

Interpretarea textelor publicitare va ține seama și de direcția pe care o presupune tipul de comunicare ostensiv – inferențială, centrată asupra receptorului. Aici se vor lua în calcul aspecte ale dimensiunii universale a textelor, cum ar fi statutul emițătorului și al receptorului, actualizarea anumitor tipuri de funcții textuale explicite (interogație, exclamație) în funcții textuale implicite (întrebare, sugestie, reproș, aluzie etc.). De asemenea, încălcarea sau ignorarea maximei de calitate prin ironie, sau suspendarea maximei de relație prin utilizarea absurdului în cadrul universului de discurs al ficțiunii, prezența tipurilor de comportamente lingvistice (cum ar fi *politețea pozitivă* și *politețea negativă*), a *implicaturilor conversaționale* (identificabile la nivelul discursului, spre deosebire de cele *convenționale* specifice dimensiunii universale a discursului) reprezintă elemente a căror contribuție la constituirea sensului din texte particulare este definitorie. De asemenea, procedeele retorico - argumentative care se articulează la nivelul textului pot fi discutate prin referire la dimensiunea istorică a textelor, atunci când discuția se oprește doar la inventarul de procedee de construcție a acestora, sau în raport cu dimensiunea particulară a textului, dacă avem în vedere explicarea sensului acestor procedee.

Datorită fundamentării clasice solide care definește modelul lingvisticii integrale coșeriene, acesta își dovedește utilitatea, pe de o parte, în rezolvarea unor polemici din cadrul teoriilor pragmatice, iar pe de altă parte, poate sta la baza unor distincții ulterioare. De exemplu, problema minciunii și a ficțiunii, dezbătute de J. Searle, pe linia lui Austin, constituie una dintre polemicile asupra căreia s-au oprit A. Reboul și J. Moeschler (2001: 29 – 34), considerând că aceasta nu poate fi rezolvată cu ajutorul teoriei actelor de vorbire, întrucât va da naștere unor serii de paradoxuri.²⁰ O posibilitate de rezolvare a problemei poate fi găsită în cadrul distincției dintre *desemnare*, *semnificație* și *sens* (Coșeriu 1994: 167-169), precum și prin raportare la normele coșeriene de congruență, corectitudine, respectiv adecvare care privesc cele trei niveluri ale limbajului: universal, idiomatic și individual (Coșeriu 2009: 117-119). De asemenea, problema ficțiunii și a interesului cognitiv în relație cu presupuziția, amintite de Reboul și Moeschler, pe linia pragmaticienilor Sperber și Wilson (vezi Reboul/Moeschler 2001: 178 – 182) pot fi explicate prin apelul la înțelegerea universului de discurs din teoria coșeriană.

²⁰ Anne Reboul și J. Moeschler consideră că *reușita* sau *nerușita* actelor de vorbire trebuie să țină seama de modalitatea în care implicatura conversațională rămâne valabilă (în cazul actelor reușite) sau se anulează (în cazul actelor nereușite) pe parcursul actului de comunicare. (Reboul/Moeschler 2001: 171- 173).

Așadar, plasându-se pe un teren aproape deloc explorat în lingvistica românească²¹ cu privire la relația dintre lingvistica integrală a textului și pragmatică, considerăm că cele două direcții principale ale pragmaticii actuale (pragmatica integrată și pragmatica cognitivă) pot adopta noi instrumente de analiză care să conducă spre înțelegerea particularităților pragmatice ale diferitelor tipuri de discurs, și a factorilor care conlucrează la realizarea finalității de tip pragmatic.

Bibliografie

- Adam 2008 [2005]: Jean-Michel Adam, *Lingvistica textuală. Introducere în analiza textuală a discursurilor*, traducere de Corina Ifimia, prefață de Rodica Nagy, Iași, Institutul European.
- Adam 2010: Jean-Michel Adam, *L'émergence de la linguistique textuelle en France (1975 – 2010). Parcours bibliographique en 100 titres*; cf. http://www.unil.ch/webdav/site/fra/shared/CONSCILA_Verbum.pdf.
- Albrecht et alii ed. 1988: Jörn Albrecht/Jens Lüdtke/Harald Thun coord., *Energie und Ergon. Sprachliche Variation, Sprachgeschichte, Sprachtypologie. Studia in Honorem Eugenii Coșeriu*, Vol.I-II, Tübingen, Gunter Naar.
- Anscombe/Ducrot 1997 [1983]: Jean-Claude Anscombe/ Oswald Ducrot, *L'argumentation dans la langue*, Liege, Mardac.
- Aschenberg/Loureda (eds.) 2011: Heidi Aschenberg/Óscar Loureda Lamas, *Marcadores del discurso: de la descripción a la definición*. Madrid / Frankfurt, Iberoamericana / Vervuer.
- Blakemore 2010: Diane Blakemore, *Discourse Markers*, în Horn/Ward 2010, p. 221 – 240.
- Borcilă 2006: Mircea Borcilă, *Despre contextul actual și perspectivele integralismului*, în „Limba Română”, Nr. 1 – 3/2006, anul XVI, Chișinău, p. 43 – 49; <http://limbaromana.md/numere/d14.pdf>.
- Brown/Levinson 1987: Penelope Brown/Stephen C. Levinson, *Politeness. Some Universals in Language Usage*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Cârâc 2003: Ioan S. Cârâc, *Teoria și practica semnului*, Iași, Editura Institutului European.

²¹ O lucrare care abordează problematica legăturii dintre pragmatică și lingvistica lui Coșeriu, este scrisă de Carmen Păduraru, intitulată *Eugeniu Coșeriu. Contribuții la pragmatica lingvistică* (2009), lucrare care stă sub semnul unei eronate înțelegeri a lingvisticii textuale coșeriene, întrucât autoarea încearcă să găsească rădăcinile pragmaticii actuale (pornind de la un studiu al lui Peter Ernst) în interiorul lingvisticii coșeriene (Păduraru 2009: 15), numai că fundamentele epistemice ale celor două direcții sunt diferite (după cum o afirmă și Coșeriu). Putem vorbi, însă, de concepte similare teoretizate de cele două direcții de cercetare (uneori diferite sub aspect terminologic), și chiar de prezența acestora mai întâi în lingvistica lui Coșeriu (concepte dezvoltate ulterior de pragmatică, precum teoria contextelor sau competența lingvistică), motive care ne permit să privim multe dintre problemele pragmaticii în lumina lingvisticii integrale a textului și să demonstrăm că aceasta din urmă poate contribui semnificativ la interpretarea pragmatică a diferitelor tipuri de discurs. După cum a arătat Ó. Loureda (2010), pragmatica este parte integrantă din lingvistica integrală așa cum a gândit-o Coșeriu.

- Coseriu 1957: Eugenio Coseriu, *Determinación y entorno. Dos problemas de una lingüística del hablar*, în “Romanistisches Jahrbuch”, VII Band/1955 – 1956, p. 29 – 54.
- Coseriu 1985: Eugenio Coseriu, *Linguistic Competence. What is it Really?: The Presidential Address of the Modern Humanities Research Association*, în “The Modern Language Review”, vol. 80, part 4.
- Coseriu 1991 [1977]: Eugenio Coseriu, *El hombre y su lenguaje. Estudios de teoría y metodología lingüística*, segunda edición revisada, Madrid, Editorial Gredos.
- Coseriu 1992 [1988]: Eugenio Coseriu, *Competencia lingüística. Elementos de la teoría del hablar*, Elaborado y editado por Heinrich Weber, Versión española de Francisco Meno Blanco, Biblioteca Románica Hispánica, Editorial Gredos, Madrid.
- Coșeriu 1994: Eugeniu Coșeriu, *Prelegeri și conferințe*, Supliment al publicației „Anuar de lingvistică și istorie literară”, T. XXXIII, 1992-1993, Seria A. Lingvistică.
- Coșeriu 1997 [1958]: Eugeniu Coșeriu, *Sincronie, diacronie și istorie. Problema schimbării lingvistice*. Ediție în limba română de Nicolae Saramandu. București: Editura Enciclopedică.
- Coșeriu 2000: Eugeniu Coșeriu, *Lecții de lingvistică generală*. Traducere din limba spaniolă de Eugenia Bojoga, cuvânt înainte de Mircea Borcilă, Ed. Arc, Chșinău.
- Coșeriu 2002: Eugeniu Coșeriu, *Limba și politică în vol. Identitatea limbii și literaturii române în perspectiva globalizării* (editat de Ofelia Ichim & Florin-Teodor Olariu), Editura Trinitas, Iași, p.17-40.
- Coseriu 2007 și 1981: Eugenio Coseriu, *Lingüística del texto. Introducción a la hermenéutica del sentido*, Edición, anotación y estudio previo de Óscar Loureda Lamas, Madrid, Arco/Libros, S.L.
- Coșeriu 2009: Eugeniu Coșeriu, *Omul și limbajul său. Studii de filosofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*. Antologie, argument și note de Dorel Fânar, Iași, Ed. Univ. „Al.I.Cuza”.
- Coșeriu 2011[2003]: Eugeniu Coșeriu, *Istoria filozofiei limbajului de la începuturi până la Rousseau*, Ediție nouă, augmentată de Jörn Albrecht, cu o remarcă preliminară de Jünger Trabant, Versiune românească și indice de Eugen Munteanu și Mădălina Ungureanu, București, Editura Humanitas.
- Coșeriu/Loureda 2006: Eugeniu Coșeriu/Óscar Loureda Lamas, *Lenguaje y discurso*, Ediciones Universidad de Navarra, S.A., Pamplona.
- Coșeriu interv. 1990: Ricardo Mairal, Pedro Santana, *Entrevista a Eugenio Coseriu*, în „Cuadernos de investigación filológica”, T. XVI, fas. I y II, 1990.
- Coșeriu interv. 1996: *Lingvistică integrală*, Interviu cu Eugeniu Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu, București, Editura Fundației Culturale Române.
- Cummings 2005: Louise Cummings, *Pragmatics: A Multidisciplinary Perspective*, Edinburg University Press.
- Cutting 2008: Joan Cutting, *Pragmatics and Discourse: A Resource Book for Students*, London, Routledge.
- Davis ed.1991: Steven Davis, *Pragmatics*, Oxford University Press.
- Dumistrăcel 2006: Stelian Dumistrăcel, *Discursul repetat în textul jurnalistic. Tentația instituirii comunității fatice prin mass-media*, Iași, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”.
- Golopenția 1988: Sanda Golopenția, *Les voies de la pragmatique*, Saratoga, Amma Libri.
- Green 1996: Georgia M. Green, *Pragmatic and Natural Language Understanding*, Mahwah, Erlbaum.

- Guenthner/Schmidt eds. 1979: Franz Guenthner/Siegfried J. Schmidt, *Formal Semantics and Pragmatics for Natural Languages*, Dordrecht, Riedel Publishing Company.
- Horn/Ward (eds.) 2010: Lawrence R. Horn/Gregory Ward (eds.), *The Handbook of Pragmatics*, Oxford, Blackwell Publishing.
- Itkonen 2011: Esa Itkonen, *On Coseriu's legacy*, în „Energiea” Online-Zeitschrift für Sprachwissenschaft, Sprachphilosophie und Sprachwissenschaftsgeschichte, Ausgabe III–2011, p. 1 – 29.
- Kabatek 2005: Johannes Kabatek, *Tradiciones discursivas y cambio lingüístico*, în „Lexis” XXIX (2), p. 151 – 177; <http://www.kabatek.de/discurso>.
- Kerbrat-Orecchioni 1995 [1980]: Catherine Kerbrat-Orecchioni, *L'énonciation. De la subjectivité dans le langage* 2-e édition), Paris, Armand Colin.
- Koch 1988: Peter Koch, *Norm und Sprache*, in Albrecht et alii ed. 1988, vol.II, p. 327-354.
- Levinson 1989 [1983]: Stephen C. Levinson, *Pragmatics*, Cambridge University Press.
- López Serena 2006: Araceli López Serena, *Las Tradiciones Discursivas en la Historiografía Lingüística y en la Historia de la Lengua Española*, în *Cuatrocientos Años de la Lengua del Quijote* (A. López Serena/Alcaide Fernandez eds.), Sevilla, Universidad de Sevilla, p. 49-54.
- Loureda 2007a: : Óscar Loureda Lamas, *La lingüística del texto de Eugenio Coseriu*, în Coseriu 2007: 19 - 74.
- Loureda 2007b: *Entrevista con Óscar Loureda Lamas*, por Eugenia Bojoga, „Revista electrónica de estudios filológicos”, número 14, diciembre 2007, cf. <http://www.um.es/tonosdigital/znum14/secciones/entrevistas-%20loureda.htm>.
- Loureda 2010: Óscar Loureda Lamas, *Nuevas perspectivas para el análisis del texto: introducción a una lingüística del texto integral*, în „Revista de Investigación Lingüística”, nr. 13, p. 127–154.
- Mey 1993: Jacob L. Mey, *Pragmatics*, Oxford, Blackwell Publishing House.
- Moeschler/Reboul 1999 [1994]: Jacques Moeschler/Anne Reboul, *Dicționar enciclopedic de pragmatică*, coordonarea traducerii Carmen Vlad și Liana Pop, Cluj-Napoca, Editura Echinox.
- Munteanu E. 2005: Eugen Munteanu, *Eugenio Coseriu, Fundamente filosofice ale unei „lingvistici integrale”*, în Ștefan Afloroaiei, *Ideea europeană în filosofia românească I*, Număr special al revistei ”Hermeneia”, Iași, 2005.
- Munteanu E. 2011: Eugen Munteanu, *Câteva reflecții despre posteritatea imediată a lui Eugeniu Coșeriu*, în Revista „Limba română”, Nr. 7-8, Anul XXI, 2011; <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=1237>.
- Nicolescu 2007 : Basarab Nicolescu, *Transdisciplinaritatea*, Iași, Editura Junimea.
- Păduraru 2009: Carmen Păduraru, *Eugeniu Coșeriu. Contribuții la pragmatica lingvistică*, Iași, Editura Lumen.
- Reboul/Moeschler 2001 [1998]: Anne Reboul/Jacques Moeschler, *Pragmatica, azi. O nouă știință a comunicării*, traducere din limba franceză de Liliana Pop, Cluj, Editura Echinox.
- Reboul/Moeschler 2010 [2005]: Anne Reboul/Jacques Moeschler, *Pragmatica discursului. De la interpretarea enunțului la interpretarea discursului*, traducere de Irinel Antoniu, Iași, Editura Institutului European.
- Recanati 2010: François Recanati, *Pragmatics and Semantics*, în Horn/Ward (eds.) 2010, p. 442 - 462.
- Schlieben-Lange 1974: Brigitte Schlieben-Lange, *Linguistische Pragmatik*, Stuttgart, Kohlhammer.

- Sperber & Wilson 2009 [1986]: Dan Sperber and Deirdre Wilson, *Relevance. Communication and Cognition*, Blackwell Publishing.
- Stati 1990: Sorin Stati, *Le transprastique*, Paris, Presses University de France.
- Verschueren/Östman (eds.) 1995 – 2011: Jef Verschueren/Jan – Ola Östman, *Handbook of Pragmatics Highlights*, vol. I – X, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- Verschueren/Östman (eds.) 2009: Jef Verschueren/Jan – Ola Östman, *Key Notions for Pragmatics*. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- Weiser 1974: Ann Weiser, *Deliberate Ambiguity*, în Michael LaGaly/R. Fox/A. Bruck (eds.) *Papers of the 10th Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*, Chicago Linguistic Society, p. 723 – 731.
- Zlatev 2011: Jordan Zlatev, *From Cognitive to Integral Linguistics and Back Again*, în „Intellectica”, Numărul 2/2011 (56); <http://intellectica.org/en/issue-56/jordan-zlatev/>.